

JAN WAGNER

Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 2 października 2018 r. w sprawie *Mutu i Pechstein przeciwko Szwajcarii*, skargi nr 40575/10 i 67474/10

Sądownictwo arbitrażowe stało się w ostatnich latach istotnym zagadnieniem w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: TSUE) oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPC). Trybunał ze Strasburga prezentuje stanowisko bardziej przychylne instytucji arbitrażu.

W sprawie *Mutu i Pechstein przeciwko Szwajcarii* skarżący zarzucali przed ETPC brak niezależności i bezstronności Trybunału Arbitrażowego ds. Sportu (dalej: CAS). Trybunał stwierdził, że ze względu na zakres jurysdykcji i procedurę postępowania, a także korzyści wynikające dla stron z istnienia procedury arbitrażowego rozstrzygania sporów, CAS uprawniony jest m.in. do orzekania w sprawie praw i obowiązków gwarantowanych Konwencją Europejski Trybunał Praw Człowieka podkreślił również nieabsolutny charakter gwarancji zawartych w art. 6 Konwencji, które mogą podlegać nie tylko ograniczeniom ze strony państwa, lecz również – pod pewnymi warunkami – zrzeczeniu przez jednostki.

Odmienne stanowisko przyjął Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Uznał, że jedynie sądy krajowe i TSUE mają możliwość zapewnienia pełnego stosowania prawa UE oraz ochrony praw jednostek, wynikających

JAN WAGNER

z tego porządku prawnego¹. Zgodnie z orzecznictwem TSUE dany organ ma charakter sądu, jeżeli należy do struktury sądownictwa krajowego². Aby mógł on zapewnić skuteczną ochronę sądową w rozumieniu art. 19 ust. 1 akapit drugi Traktatu o Unii Europejskiej i art. 47 Karty praw podstawowych, konieczne jest natomiast spełnienie warunków, takich jak niezawisłość, stały charakter, obowiązkowa właściwość czy działanie i orzekanie na podstawie prawa³.

Ze względu na brak przynależności do struktury sądownictwa krajowego, TSUE zakwestionował dopuszczalność arbitrażu inwestycyjnego między inwestorem z państwa UE a innym państwem UE⁴. Z kolei w odniesieniu do arbitrażu handlowego (między podmiotami prawa prywatnego lub podmiotem prawa prywatnego a państwem działającym w sferze dominium) TSUE wskazał, że konieczne jest, aby jego orzeczenia w zakresie prawa Unii poddane były kontroli sądu jednego z państw członkowskich⁵.

W 1993 r. szwajcarski Trybunał Federalny wydał wyrok⁶, w którym zwrócił uwagę, że powiązania między CAS a MKOL mogą zagrażać niezależności CAS. W jego następstwie doszło do reformy CAS, któremu nadano wówczas kształt zbliżony do obecnego. Z dużym prawdopodobieństwem można więc przyjąć, że stwierdzenie naruszenia Konwencji przez brak niezależności i bezstronności CAS wymusiłoby kolejną reformę Trybunału Arbitrażowego ds. Sportu i mogłoby spowodować podważenie jego wielu kluczowych orzeczeń. Uznanie przez ETPC w wyroku w sprawie *Mutu i Pechstein przeciwko Szwajcarii* CAS za niezależny i bezstronny sąd ustanowiony ustawą w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji miało zatem ogromne znaczenie dla rozstrzygania sporów w świecie sportu. Uznano bowiem kompetencję trybunału arbitrażowego z Lozanny do orzekania o prawach człowieka, a zatem m.in. o kwestiach tak fundamentalnych, jak chociażby sankcje dla zawodników

¹ Zob. wyrok TSUE z 6 marca 2018 r. w sprawie *Słowacja przeciwko Achmea*, C-284/16, pkt 36.

² Zob. wyrok TSUE z 13 października 2022 r. w sprawie *Perfumescopl sp. z o.o. sp.k. przeciwko Procter & Gamble International Operations SA*, C-355/21, pkt 32.

³ Zob. m.in. wyroki TSUE: z 6 lipca 2000 r. w sprawie *Katarina Abrahamsson i Leif Anderson przeciwko Elisabet Fogelqvist*, C-407/98, pkt 29; z 13 października 2022 r. w sprawie *Perfumescopl sp. z o.o. sp.k. przeciwko Procter & Gamble International Operations SA*, C-355/21, pkt 30.

⁴ Zob. wyrok TSUE z 6 marca 2018 r. w sprawie *Słowacja przeciwko Achmea*, C-284/16, pkt 46 i 56.

⁵ Zob. wyrok TSUE z 2 września 2021 r. w sprawie *Republika Mołdawii przeciwko Komstroy*, C-741/19, pkt 58.

⁶ Zob. wyrok szwajcarskiego Trybunału Federalnego z 15 marca 1993 r. w sprawie *Gundel przeciwko FEI*, CAS 92/A/63.

Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 2 października 2018 r. w sprawie *Mutu i Pechstein przeciwko*...

stosujących doping czy zgodność z prawem wykluczenia z rywalizacji rosyjskich sportowców po agresji Rosji na Ukrainę.

Dwóch sędziów złożyło zdania odrębne, w których nie zgodzili się z uznaniem CAS za niezależny i bezstronny sąd ustanowiony ustawą. Mimo że wówczas znaleźli się oni w mniejszości, po pięciu latach od wydania tłumaczonego wyroku dyskusja nad miejscem CAS w europejskim i światowym systemie prawnym nie wydaje się zamknięta⁷.

Wyrok w sprawie *Mutu i Pechstein przeciwko Szwajcarii*

(wyciąg)

POSTĘPOWANIE

1. Niniejsza sprawa wywodzi się z dwóch skarg (nr 40575/10 i 67474/10) przeciwko Szwajcarii, które wniesione zostały do Trybunału na podstawie art. 34 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (dalej: „Konwencja”) przez obywatela Rumunii Adriana Mutu (dalej: „Pierwszy skarżący”) i obywatelkę Niemiec Claudię Pechstein (dalej: „Druga skarżąca”) odpowiednio 13 lipca 2010 r. i 11 listopada 2010 r. (...)

3. Pierwszy skarżący zarzucał przede wszystkim naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji.

4. Druga skarżąca zarzucała naruszenie art. 6 ust. 1 i 2 Konwencji. (...)

STAN FAKTYCZNY

I. Okoliczności spraw

A. Okoliczności sprawy Pierwszego skarżącego

9. Pierwszy skarżący (...) podpisał 11 sierpnia 2003 r. z Chelsea FC (dalej: „Chelsea”) kontrakt, który przewidywał, że będzie podlegał prawu angielskiemu i miał wygasnąć 30 lipca 2008 r. Następnego dnia doszło do transferu Pierwszego skarżącego z AC Parma do Chelsea za kwotę 22 500 000 GBP.

10. Przeprowadzony w dniu 1 października 2004 r. przez Angielską Federację Piłki Nożnej test narkotykowy wykazał obecność w organizmie

⁷ Zob. wyrok ETPC z 11 lipca 2023 r. w sprawie *Semenya przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 10934/21, w którym skarżąca podnosiła naruszenie w związku z procedurą postępowania przed CAS art. 6 Konwencji, czyli jej prawa do sądu. Trybunał nie odniósł się jednak wprost do tej kwestii ze względu na uwzględnienie innych podstaw skargi.

JAN WAGNER

Pierwszego skarżącego kokainy. W związku z powyższym 28 października 2004 r. Chelsea rozwiązała kontrakt ze skutkiem natychmiastowym. (...)

12. Pierwszy skarżący i Chelsea wspólnie zdecydowali się 26 stycznia 2005 r. przekazać sprawę do powiązanego z FIFA Komitetu Apelacyjnego Premier League (dalej: „FAPLAC”). Komitet ten miał rozstrzygnąć, czy Pierwszy skarżący naruszył postanowienia kontraktu „bez uzasadnionej przyczyny” w rozumieniu art. 21 Przepisów FIFA dotyczących Statusu i Transferów Piłkarzy (dalej: „RSTP”). Pierwszy skarżący nie był zobligowany do zaakceptowania jurysdykcji FAPLAC. Zgodnie z art. 42 RSTP miał on bowiem możliwość dochodzenia roszczeń przed sądem krajowym w przypadku jakiegokolwiek sporu z klubem.

13. W dniu 20 kwietnia 2005 r. FAPLAC stwierdził naruszenie kontraktu przez Pierwszego skarżącego.

14. Pierwszy skarżący wniósł apelację do Trybunału Arbitrażowego do spraw Sportu (dalej: „CAS”), będącego organem odwoławczym od orzeczeń FAPLAC. Panel orzekający, któremu przewodniczył niemiecki prawnik D. R.-M., w dniu 15 grudnia 2005 r. utrzymał w mocy kwestionowane orzeczenie. (...) Pierwszy skarżący nie zaskarżył tego wyroku. Chelsea wniosła 11 maja 2016 r. do Trybunału FIFA (dalej: „DRC”) o przyznanie jej odszkodowania w związku z ustalonym naruszeniem kontraktu przez Pierwszego skarżącego. (...) W orzeczeniu z 7 maja 2008 r. DRC nakazał Pierwszemu skarżącemu zapłatę Chelsea sumy 17 173 990 euro (...).

15. Pierwszy skarżący złożył 2 września 2008 r. apelację do CAS, twierdząc, że Chelsea nie przysługuje od niego żadne odszkodowanie. Wyzaczył on jednocześnie J.-J. B. jako arbitra do panelu orzekającego. Pierwszy skarżący, na podstawie art. R34 Kodeksu Arbitrażu Sportowego, zakwestionował 22 września 2008 r. mianowanie do panelu orzekającego przez Chelsea D.-R. M. – arbitra przewodniczącego panelowi orzekającemu CAS, który wydał orzeczenie z 15 grudnia 2005 r. W postanowieniu z 13 stycznia 2009 r. Międzynarodowa Rada Arbitrażowa ds. Sportu (dalej: „ICAS”) oddaliła tę skargę. CAS poinformował 14 stycznia 2009 r. strony, iż w składzie orzekającym zasiądą J.-J. B., D.-R. M. i jako przewodniczący prof. L. F., prawnik z Mediolanu. W wyroku z 31 lipca 2009 r. CAS oddalił apelację Pierwszego skarżącego, stwierdzając, że sporne zagadnienie, mianowicie wysokość odszkodowania, została ustalona przez DRC zgodnie z art. 22 RSTP i prawem angielskim.

16. Pierwszy skarżący złożył 14 września 2009 r. skargę do szwajcarskiego Trybunału Federalnego (dalej: „szwajcarski TF”), podnosząc, że orzeczenie CAS powinno zostać uchylone ze względu na brak wystarczających

Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 2 października 2018 r. w sprawie *Mutu i Pechstein przeciwko...*

gwarancji niezależności i bezstronności owego organu. Zdaniem Pierwszego skarżącego arbitrzy L. F. i D.-R. M. nie powinni zasiadać w składzie orzekającym. Wobec pierwszego z wymienionych Pierwszy skarżący powoływał się na anonimowego maila, zgodnie z którym kancelaria, w której pracował L. F., reprezentowała interesy właściciela Chelsea. W stosunku do drugiego z arbitrów wskazywał, że zasiadał on w składzie orzekającym, który wydał pierwsze niekorzystne dla niego orzeczenie z 15 grudnia 2005 r. (...)

17. W wyroku z 10 czerwca 2010 r. szwajcarski TF oddalił skargę Pierwszego skarżącego, stwierdzając przede wszystkim, że panel orzekający w CAS może być uznany za „niezależny i bezstronny”. (...)

B. Okoliczności sprawy Drugiej skarżące

18. Druga skarżąca jest profesjonalną łyżwiarką szybką zrzeszoną w Niemieckim Związku Łyżwiarstwa Szybkiego (dalej: „DESG”). DESG jest członkiem Międzynarodowej Unii Łyżwiarskiej (dalej: „ISU”) (...).

19. Wszyscy zawodnicy biorący udział w rozgrywanych od 7 do 8 lutego mistrzostwach świata w łyżwiarstwie szybkim (...) (w tym Druga skarżąca) zostali 6 lutego 2009 r. poddani kontroli antydopingowej. Kolejne próbki krwi pobrano od Drugiej skarżące 18 lutego 2009 r. Po uzyskaniu wyników tych badań wskazujących na stosowanie dopingu ISU złożyła przeciwko Drugiej skarżące skargę do Komisji Dyscyplinarnej. Po posiedzeniu w Bernie w dniach 29 i 30 czerwca 2009 r. Komisja Dyscyplinarna (...) nałożyła na zawodniczkę karę dwuletniego zawieszenia (...).

20. Druga skarżąca i DESG odwołały się 21 lipca 2009 r. od owego postanowienia do CAS. CAS ogłosił 17 sierpnia 2009 r. panel orzekający w tej sprawie i na tym etapie żadna ze stron nie zgłaszała jakichkolwiek zastrzeżeń. Rozprawa odbyła się w Lozannie w dniach 22 i 23 października 2009 r. Pomimo wniosku Drugiej skarżące, aby rozprawa dostępna była dla publiczności, została ona przeprowadzona z wyłączeniem jawności. (...)

21. (...) CAS 25 listopada 2009 r. (...) utrzymał w mocy dwuletnie zawieszenie.

22. Druga skarżąca złożyła 7 grudnia 2009 r. skargę do szwajcarskiego TF, wnosząc o uchylenie orzeczenia CAS. Podnosiła, że CAS nie może być uznany za „niezależny i bezstronny sąd” ze względu na proces wyboru arbitrów, a także fakt, iż przewodniczący panelu orzekającego nie był bezstronny z uwagi na zajmowane wcześniej „twarde stanowisko” w walce z dopingiem. (...) Druga skarżąca wskazywała ponadto na nieprzeprowadzenie przez CAS rozprawy dostępnej dla publiczności, twierdząc, że naruszyło to jej prawo do bycia wysłuchaną (...).

JAN WAGNER

23. W wyroku z 10 lutego 2010 r. szwajcarski TF oddalił skargę Drugiej skarżącej. (...)

24. Po przegraniu sprawy przed szwajcarskim TF i złożeniu skargi do niemieckiego Trybunału, Druga skarżąca wniosła również powództwo przeciwko ISU do niemieckiego sądu krajowego. Pierwotnie wygrała ona sprawę przed Sądem Apelacyjnym w Monachium, który w wyroku z 15 stycznia 2015 r. uznał orzeczenia CAS za nieobowiązujące w Niemczech. Sąd ów zwrócił uwagę, że choć można byłoby uznać, że sportowcy dobrowolnie poddali się jurysdykcji sądu arbitrażowego, zgoda ta nie znajduje zastosowania do CAS ze względu na decydujący głos federacji sportowych przy obsadzaniu jego składu. W opinii bawarskiego sądu nierówność ta była akceptowana przez sportowców wyłącznie dlatego, że w przeciwnym razie nie mogliby oni brać udziału w profesjonalnych zawodach.

25. Wyrok ten został uchylony przez Federalny Trybunał Sprawiedliwości 7 czerwca 2016 r. W ocenie tego sądu prawdą jest, że ISU posiada monopol w rozumieniu niemieckiego prawa konkurencji, niemniej jednak nie zmienia to faktu, że sportowcy dobrowolnie akceptowali klauzulę arbitrażową przewidującą jurysdykcję CAS.

C. Funkcjonowanie międzynarodowego arbitrażu sportowego

26. CAS został powołany do życia 30 czerwca 1984 r. w celu zapewnienia możliwości arbitrażowego rozstrzygnięcia sporów w świecie sportu. (...)

27. W wyroku z 1993 r. szwajcarski TF wyraził zastrzeżenia co do niezależności CAS od Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego (MKOL) ze względu na strukturalne i finansowe powiązania między tymi dwoma instytucjami. Szwajcarski TF uznał za pożądane zwiększenie niezależności CAS od MKOL. Wyrok ten doprowadził do fundamentalnej reformy CAS, której główny element stanowiło utworzenie ICAS. (...)

29. ICAS jest fundacją prawa prywatnego z siedzibą w Lozannie, która podlega prawu szwajcarskiemu. Składa się ona z dwudziestu członków, będących prawnikami wysokiego szczebla, mianowanymi na odnawialną, czteroletnią kadencję.

30. Podstawowym zadaniem ICAS jest ochrona niezależności CAS oraz praw stron w postępowaniu przed tym trybunałem. Wśród różnorodnych kompetencji ICAS wyróżnić należy przyjęcie i nowelizowanie Kodeksu Arbitrażu Sportowego, finansowanie działalności CAS, tworzenie listy arbitrów CAS, z której strony wskazują członków paneli orzekających (...) oraz mianowanie Sekretarza Generalnego CAS. (...)

36. Arbitrzy wskazani do paneli orzekających są zobowiązani do podpisania oświadczenia o swojej niezależności (art. 18 Kodeksu Arbitrażu Sportowego). Ponadto, każdy arbiter ma obowiązek niezwłocznego ujawnienia wszelkich okoliczności, które mogłyby wpłynąć na jego niezależność wobec którejkolwiek ze stron (art. R33 Kodeksu Arbitrażu Sportowego). Wybór każdego arbitra może być zaskarżony, jeżeli okoliczności danej sprawy dają podstawę do uzasadnionych wątpliwości co do jego niezależności. Skargi, których rozpoznawanie stanowi wyłączną kompetencję ICAS, muszą zostać złożone niezwłocznie po ujawnieniu się podstawy ich wniesienia. (...)

37. Lista arbitrów CAS początkowo liczyła 60 osób, jednak do chwili rozpoznawania sprawy Drugiej skarżącej powiększyła się do prawie 300 arbitrów. (...)

PRAWO

51. Powołując się na art. 6 ust. 1 Konwencji, Pierwszy skarżący twierdził, że sąd arbitrażowy, który wydał orzeczenie z 31 lipca 2009 r., nie może być uznany za niezależny i bezstronny.

52. Również powołując się na art. 6 ust. 1 Konwencji, Druga skarżąca podnosiła, że Komisja dyscyplinarna ISU oraz CAS nie mogą być uznane za niezależne sądy. Przedmiotem jej skargi był również brak jawnej rozprawy przed Komisją Dyscyplinarną ISU, CAS oraz szwajcarskim TF. Także na podstawie art. 6 ust. 1 Konwencji Druga skarżąca twierdziła, że naruszone zostało jej prawo do sprawiedliwego procesu. Szwajcarskie prawo nie przewiduje bowiem żadnego trybu sądowej kontroli faktów ustalonych w orzeczeniu CAS, a zakres kontroli szwajcarskiego TF nad działalnością CAS jest bardzo ograniczony. (...)

53. Decydując o kwalifikacji prawnej zarzutów podnoszonych przez skarżących, Trybunał uznaje za zasadne rozpatrzenie ich wszystkich wyłącznie na podstawie art. 6 ust. 1 Konwencji. (...)

I. Zarzut naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji w związku z brakiem niezależności i bezstronności CAS

A. Dopuszczalność

(...)

(b) Ocena Trybunału

(...)

JAN WAGNER

65. (...) CAS nie jest ani sądem krajowym, ani żadną inną instytucją szwajcarskiego prawa publicznego. Jest to bowiem podmiot wywodzący się z ICAS – fundacji prawa prywatnego.

66. Mając na uwadze powyższe, Trybunał zauważa, że w pewnych enumeratywnie wymienionych okolicznościach, w szczególności, gdy chodzi o ocenę zgodności z prawem wyboru panelu orzekającego w sądzie arbitrażowym, prawo szwajcarskie przyznaje szwajcarskiemu TF kompetencję do badania ważności orzeczeń CAS (art. 190 i 191 szwajcarskiej Ustawy prawo prywatne międzynarodowe [PILA]). Ponadto, w niniejszej sprawie szwajcarski TF oddalił skargi obywatelstwa skarżących, nadając tym samym właściwym orzeczeniom CAS moc prawną w szwajcarskim systemie prawnym.

67. Zaskarżane przepisy i zaniechania mogą zatem powodować odpowiedzialność pozwanego Państwa na podstawie Konwencji. Oznacza to, że Trybunał posiada właściwość *ratione personae* do oceny skarg obywatelstwa skarżących w kontekście regulacji i zaniechań CAS, które zostały podtrzymane przez szwajcarski TF. (...)

B. Przedmiot skargi

1. Ważność zgody skarżących na arbitraż

(...)

(b) Ocena Trybunału

(i) Zasady ogólne

92. Trybunał podkreśla, że art. 6 ust. 1 Konwencji zapewnia każdemu prawo do dochodzenia roszczeń dotyczących jego praw i obowiązków przed sądem lub trybunałem. W ten sposób przepis ten stanowi urzeczywistnienie „prawa do sądu”. Prawo dostępu do sądu, wiążące się z możliwością wszczęcia postępowania, stanowi z kolei wyłącznie jeden z aspektów owego prawa (zob. *Lupeni Greek Catholic Parish i in. przeciwko Rumunii*, § 84 oraz *Golder przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, § 36).

93. Prawo dostępu do sądu w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji nie jest absolutne i może podlegać ograniczeniom. Są one dopuszczalne ze względu na samą naturę tego prawa, które ze swej istoty wymaga regulacji przez państwo. Ustanawiając owe przepisy, państwa strony korzystają z pewnego marginesu swobody. Ostateczna decyzja co do zgodności ustanowionych procedur z wymaganiami Konwencji należy do Trybunału, który bada, czy wprowadzone regulacje nie ograniczają jednostkom dostępu do sądu w sposób, który naruszałby samą istotę prawa przyznanego przez Konwencję. Ponadto wprowadzone ograniczenie będzie niezgodne z Konwencją w przypadku braku uzasadnionej przyczyny jego wprowadzenia lub przy niezachowaniu

rozsądnej proporcji pomiędzy zastosowanymi środkami, a celem, który ma zostać osiągnięty przez ich wprowadzenie (zob. *Lupeni Greek Catholic Parish i in. przeciwko Rumunii*, § 89; *Effiage S.A. i in. przeciwko Szwajcarii* (dec.); *Osman przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, § 147 oraz *Waite i Kennedy przeciwko Niemcom*, § 59).

94. Prawo dostępu do sądu niekoniecznie musi być rozumiane jako prawo dostępu do sądu państwowego, który stanowi klasyczny element wymiaru sprawiedliwości w danym państwie. W związku z powyższym „sądem” może być w tym kontekście także organ powołany do rozstrzygania ograniczonej liczby wyspecjalizowanych zagadnień, pod warunkiem że zapewnia on odpowiednie gwarancje (zob. *Lithgow i in. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, § 201). Artykuł 6 Konwencji nie wyklucza zatem ustanawiania sądów arbitrażowych do rozstrzygania określonych sporów majątkowych między jednostkami (zob. *Suda przeciwko Czechom*, § 48). Klauzule arbitrażowe, niosące za sobą niewątpliwie korzyści zarówno dla samych zainteresowanych, jak i całego wymiaru sprawiedliwości, nie naruszają ze swej istoty postanowień Konwencji (zob. *Tabbane przeciwko Szwajcarii*, § 25).

95. W tym miejscu należy jednak dokonać rozróżnienia między arbitrażem dobrowolnym a przymusowym. Jeżeli jest on bowiem obowiązkowy, narzucony stronom przez prawo, nie mają one innej możliwości niż skierowanie swojego sporu do sądu arbitrażowego. W takim przypadku musi on zapewniać wszelkie gwarancje wynikające z art. 6 ust. 1 Konwencji (zob. *Suda przeciwko Czechom*, § 49).

96. Jednakże w przypadku arbitrażu dobrowolnego, na który strony wyrażają swobodnie zgodę, nie pojawia się rzeczywisty problem na gruncie art. 6 Konwencji. Strony umowy mają swobodę przekazywania niektórych sporów pojawiających się na jej tle do organu innego niż sąd powszechny. Przez podpisanie klauzuli arbitrażowej strony dobrowolnie zrzekają się części praw gwarantowanych przez art. 6 Konwencji. Takie zrzeczenie nie stoi w sprzeczności z Konwencją, pod warunkiem iż jest ono dokonywane w sposób wolny, jednoznaczny i zgodny z prawem [zob. m.in. *Effiage S.A. i in. przeciwko Szwajcarii*, § 48; (...)].

(ii) *Zastosowanie w niniejszej sprawie*

(α) *Kwestie odnoszące się do obojga skarżących*

(...)

98. W odniesieniu do arbitrażu sportowego Trybunał zauważa, że niewątpliwie w interesie rozstrzygania sporów pojawiających się w tym środowisku, w szczególności tych o charakterze międzynarodowym, leży możliwość odwołania się do wyspecjalizowanego organu, zdolnego do wydawania

JAN WAGNER

orzeczeń w sposób szybki i niegenerujący wysokich kosztów. (...). Dostęp do określonego, wyspecjalizowanego trybunału arbitrażowego umożliwi wprowadzenie jednolitej procedury rozstrzygania sporów, co wpływa korzystnie na pewność prawa; tym bardziej w przypadku, gdy od orzeczeń tego trybunału przysługuje odwołanie do sądu najwyższego jednego z państw (w tym przypadku szwajcarskiego TF), którego wyroki są ostateczne. (...)

100. W niniejszej sprawie Trybunał musi odpowiedzieć na pytanie, czy przyjęcie przez skarżących w ich dwóch różnych sytuacjach jurysdykcji CAS stanowiło zrzeczenie się praw wynikających z art. 6 ust. 1 Konwencji, na które powołują się oni w swoich skargach. W przypadku Pierwszego skarżącego podstawowym zagadnieniem jest niezależność i bezstronność dwóch arbitrów z panelu orzekającego, którzy wydali wyrok z 31 lipca 2009 r. W sprawie Drugiej skarżącej chodzi natomiast o niezależność i obiektywną bezstronność CAS w związku ze sposobem wskazywania arbitrów do paneli orzekających. (...)

103. W odniesieniu do obu skarg Trybunał wychodzi z założenia, że przyjęcie klauzuli arbitrażowej może oznaczać zrzeczenie się całości lub części gwarancji wynikających z art. 6 ust. 1 Konwencji. W związku z tym konieczne staje się rozstrzygnięcie czy przyjęcie jurysdykcji CAS było efektem „wolnej, zgodnej z prawem i jednoznacznej” decyzji obojwójga skarżących w rozumieniu przyjętym w orzecznictwie Trybunału. (...)

(β) *Sytuacja Drugiej skarżącej*
(...)

111. Sam szwajcarski TF w swoim orzecznictwie dotyczącym CAS zauważył, że: „(...) [sportowiec chcący startować w profesjonalnych zawodach – J.W.] jest stawiany przed następującym dylematem: zgodzić się na arbitraż bądź uprawiać sport jedynie na poziomie amatorskim” (ATF 133 III 235). (...)

113. Trybunał stoi na stanowisku, że (...) Druga skarżąca wybierać mogła jedynie między zaakceptowaniem klauzuli arbitrażowej i możliwością zarabiania poprzez profesjonalne uprawianie sportu, bądź też odrzuceniem owej klauzuli, co wiązałoby się z utratą przez nią źródła zarobkowania.

114. Mając zatem na uwadze, że brak zaakceptowania klauzuli arbitrażowej pociągnąłby za sobą tak poważne konsekwencje w życiu zawodowym Drugiej skarżącej, niemożliwe jest utrzymywanie, że przyjęła ona ową klauzulę w sposób dobrowolny i jednoznaczny.

115. Trybunał stwierdza więc, że choć jurysdykcja CAS nie została narzucona przez prawo, lecz przepisy wewnętrzne ISU, jej akceptacja przez Drugą skarżącą musi zostać uznana za arbitraż „przymusowy” w rozumieniu orzecznictwa Trybunału (*Tabbane*, § 29). Procedury arbitrażowe

muszą zatem pozostawać zgodne ze wszelkimi gwarancjami wynikającymi z art. 6 ust. 1 Konwencji.

(y) *Sytuacja Pierwszego skarżącego*

(...)

117. Pierwszy skarżący argumentował, że z uwagi na nierówną pozycję negocjacyjną przy uzgadnianiu warunków kontraktu między nim a Chelsea (...), jego zgoda na klauzulę arbitrażową nie była w rzeczywistości dobrowolna. Twierdził on ponadto, że wszyscy piłkarze Chelsea byli zobligowani do zaakceptowania klauzuli arbitrażowej w ich kontraktach. Co więcej, taka praktyka była powszechna w profesjonalnym futbolu, a piłkarze nie mieli wystarczającej pozycji negocjacyjnej, by się jej sprzeciwić. (...)

120. W przeciwieństwie do Drugiej skarżącej, Pierwszy skarżący nie wykazał, że został postawiony przed zero-jedynkowym wyborem między akceptacją klauzuli arbitrażowej i możliwością zarabiania na życie przez profesjonalne uprawianie sportu a jej odrzuceniem i utratą możliwości rywalizacji na profesjonalnym poziomie. Trybunał nie znajduje zatem podstawy do tego, by twierdzić, że w sprawie Pierwszego skarżącego mamy do czynienia z arbitrażem „przymusowym” (zob. *Tabbane przeciwko Szwajcarii*, § 29). (...)

122. W niniejszej sprawie Trybunał zauważa jednak, że 22 września 2008 r., na podstawie art. R34 Kodeksu Arbitrażu Sportowego, Pierwszy skarżący wniósł sprzeciw wobec wskazania przez Chelsea do panelu orzekającego arbitra D.-R. M., którego niezależność i bezstronność kwestionował. W konsekwencji (...), nie można uznać, że poprzez zaakceptowanie klauzuli arbitrażowej w kontrakcie z Chelsea oraz decyzję o skierowaniu sprawy do CAS, a nie sądu krajowego, (...) Pierwszy skarżący „jednoznacznie” zrzekł się prawa do kwestionowania niezależności i bezstronności CAS w każdym sporze pomiędzy nim a Chelsea.

123. W konsekwencji, także w przypadku Pierwszego skarżącego, procedury arbitrażowe muszą pozostawać zgodne z gwarancjami wynikającymi z art. 6 ust. 1 Konwencji (zob. akapit 95 powyżej).

2. Niezależność i bezstronność CAS

(...)

(b) *Ocena Trybunału*

(i) *Zasady ogólne*

138. Trybunał podkreśla, że zgodnie z art. 6 ust. 1 Konwencji przez „sąd” rozumie się sąd ustanowiony ustawą. Stanowi to fundament zasady praworządności, która jest nieodłączną częścią systemu ochrony ustanowionego przez Konwencję i dołączone do niej Protokoły. Organ, który nie został ustanowiony zgodnie z wolą władzy ustawodawczej, będzie miał z konieczności

niedostateczną legitymację do rozstrzygnięcia spraw jednostek w demokratycznym społeczeństwie. Wyrażenie „ustanowiony ustawą” odnosi się w tym przypadku nie tylko do podstawy prawnej samego istnienia danego organu, lecz również procedury ustalania składu orzekającego w każdej sprawie (zob. *Lavents przeciwko Łotwie*, § 114). (...)

139. (...) Sąd lub trybunał w znaczeniu materialnym charakteryzuje się funkcją orzecniczą – wiążącym rozstrzygnięciem spraw należących do jego właściwości na podstawie przepisów prawa, z pełną jurysdykcją i po przeprowadzeniu postępowania zgodnie z określoną procedurą (zob. *Cypr przeciwko Turcji*, § 233). Prawo wydawania wiążących rozstrzygnięć jest nieodłącznie związane z samym pojęciem „sądu”. Procedura postępowania przed nim musi zapewnić „rozstrzygnięcie kwestii spornych”, co zostało określone w art. 6 ust. 1 Konwencji. Na potrzeby owego przepisu „sąd” nie musi być jednak częścią podstawowego systemu wymiaru sprawiedliwości w państwie. Może być on również powołany do zajmowania się szczególnymi zagadnieniami, które mogą być właściwie rozstrzygane poza zwykłym systemem sądownictwa (zob. *Rolf Gustafson przeciwko Szwecji*, § 45). Jednakże tylko instytucja posiadająca pełną jurysdykcję i spełniająca szereg wymagań, takich jak niezależność od władzy wykonawczej i stron postępowania, może być uznana za „sąd” w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji (zob. *Beaumartin przeciwko Francji*, § 38 oraz *Di Giovanni przeciwko Włochom*, § 52).

140. W celu rozstrzygnięcia, czy dany organ może być uznany za „niezależny”, należy wziąć pod uwagę m.in. tryb wyboru jego członków i długość ich kadencji, istnienie gwarancji niezależności od zewnętrznych nacisków oraz kwestię tego, czy badany organ stwarza zewnętrzne wrażenie niezależności (zob. *Findlay przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, § 73 oraz *Brudnicka i in. przeciwko Polsce*, § 38).

141. Bezstronność zwykle rozumiana jest jako brak uprzedzeń lub stronniczości. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału kwestia bezstronności w odniesieniu do art. 6 ust. 1 Konwencji musi być rozstrzygnięta na podstawie dwóch testów – subiektywnego i obiektywnego. Ten pierwszy polega na zbadaniu przekonania i postępowania konkretnego sędziego i ustaleniu na tej podstawie, czy wykazał on jakiegokolwiek osobiste uprzedzenia lub stronniczość w kontekście danej sprawy. Drugi z kolei polega na rozstrzygnięciu, czy sąd, w szczególności przez swój skład, zapewnił należyte gwarancje, pozwalające na wykluczenie wszelkich uzasadnionych wątpliwości co do jego bezstronności (zob. m.in. *Fey przeciwko Austrii*, § 27–28 oraz *Wettstein przeciwko Szwajcarii*, § 42). (...)

(ii) *Zastosowanie w niniejszej sprawie*

(...)

146. Trybunał przyjmuje, że w przypadku arbitrażu handlowego i sportowego, na który zgoda wyrażona została w sposób dobrowolny, zgodny z prawem i jednoznaczny, pojęcia niezależności i bezstronności mogą być interpretowane w sposób bardziej elastyczny. Do samej istoty arbitrażu należy bowiem powoływanie składów orzekających lub przynajmniej ich części przez strony sporu.

147. W niniejszej sprawie jednak Trybunał stwierdził, że zrzeczenie się przez Drugą skarżącą praw z art. 6 ust. 1 Konwencji nie było dobrowolne i jednoznaczne. Z kolei w przypadku Pierwszego skarżącego zgoda na arbitraż nie spełniała warunku jednoznaczności. W konsekwencji postępowania arbitrażowe z udziałem skarżących powinny zachowywać wszelkie gwarancje wynikające z art. 6 ust. 1 Konwencji.

148. Trybunał musi zatem rozstrzygnąć, czy CAS może być uznany za „niezależny i bezstronny sąd ustanowiony ustawą” w rozumieniu rozpatrywanego przepisu Konwencji. (...)

149. Trybunał zauważa w tym względzie, że choć CAS stanowi emanację fundacji prawa prywatnego, ów organ posiada jednak pełną jurysdykcję do rozstrzygania na podstawie przepisów prawa i po przeprowadzeniu postępowania w określonym trybie wszelkich zagadnień faktycznych i prawnych wnoszonych przed ten sąd. Orzeczenia CAS rozstrzygają owe spory w trybie sądowym i podlegają zaskarżeniu do szwajcarskiego TF w okolicznościach enumeratywnie wymienionych w art. 190–192 PILA. (...)

W czasie orzekania w sprawach obydwójga skarżących (...) CAS spełniał zatem wymogi do uznania go za „sąd ustanowiony ustawą” w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji, co nie zostało zresztą wyraźnie zakwestionowane przez skarżących. Należy więc jeszcze rozstrzygnąć, czy CAS mógł być w owym okresie uznany za „niezależny” i „bezstronny” w rozumieniu rozpatrywanego przepisu Konwencji.

(α) *Sprawa Drugiej skarżącej*

(...)

151. W odniesieniu do zarzutu finansowania CAS przez federacje sportowe Trybunał zauważa (...), że sądy krajowe są zawsze utrzymywane z budżetu państwa, co nie prowadzi do zakwestionowania ich niezależności i bezstronności w sporach pomiędzy jednostkami a państwem. *Per analogiam* nie można zatem stwierdzić, że CAS pozbawiony jest przymiotów niezależności i bezstronności wyłącznie z uwagi na sposób jego finansowania. (...)

JAN WAGNER

155. (...) Arbitrzy powoływani są [na listę arbitrów CAS – J.W.] na odnawialną czteroletnią kadencję, bez ograniczeń co do ich liczby. ICAS ma z kolei, na podstawie art. R35 Kodeksu Arbitrażu Sportowego, kompetencję do decydowania o skreśleniu z owej listy każdego arbitra, który odmówi, nie ma możliwości dalszego wykonywania lub nie dopełni swoich obowiązków wynikających z tego Kodeksu (por. *Di Giovanni przeciwko Włochom*, § 57 i zob. *Luka przeciwko Rumunii*, § 44).

156. W niniejszej sprawie panel orzekający, który rozstrzygał spór pomiędzy Drugą skarżącą a ISU, składał się z trzech arbitrów wskazanych z listy sporządzonej przez ICAS zgodnie z właściwymi procedurami. (...) W związku z tym skarżąca nie miała pełnej swobody wyboru arbitra, co jest zasadą na przykład w arbitrażu handlowym zgodnie z art. 12 Regulaminu ICC.

157. Mając na uwadze powyższe, Trybunał zauważa jednak, że sporządzona przez ICAS lista arbitrów liczyła w czasie rozstrzygania niniejszej sprawy przed CAS około 300 osób. Druga skarżąca nie przedstawiła żadnych dowodów, mogących budzić wątpliwość co do generalnej niezależności i bezstronności owych arbitrów. (...)

Trybunał przyznaje, że organizacje, które mogły być stroną sporów ze sportowcami przed CAS, miały realny wpływ na mechanizm powoływania arbitrów obowiązujący w istotnym dla niniejszej sprawy czasie. Wyłącznie na tej podstawie nie można jednak uznać, że wszyscy arbitrzy z listy lub nawet większość z nich indywidualnie nie posiadała przymiotów niezależności i bezstronności wobec owych organizacji.

Ponadto CAS, działając jako organ odwoławczy pozostający poza federacjami sportowymi, jest podobny do typowego, niezależnego od stron organu sądowego. (...)

159. Mając na uwadze powyższe, Trybunał stwierdza brak naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji z uwagi na zarzucany brak niezależności i bezstronności CAS.

(β) Sprawa Pierwszego skarżącego

160. Trybunał zauważa, że sytuacja Pierwszego skarżącego jest inna od sytuacji Drugiej skarżącej. Pierwszy skarżący dobrowolnie zdecydował się bowiem na przekazanie swojej sprawy do CAS zamiast sądu krajowego, choć w przeciwieństwie do Drugiej skarżącej mógł wybrać tę drugą opcję. Po drugie, nie podniósł on zarzutu braku niezależności i bezstronności CAS z uwagi na strukturalny problem mechanizmu doboru arbitrów do paneli orzekających. Pierwszy skarżący zarzucił jedynie indywidualny brak niezależności i bezstronności dwóch arbitrów, którzy brali udział w wydaniu orzeczenia z 31 lipca 2009 r.

Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 2 października 2018 r. w sprawie *Mutu i Pechstein przeciwko...*

Czy arbiter D.-R. M. był niezależny i bezstronny?

161. W odniesieniu do arbitra D.-R. M. kluczowa jest odpowiedź na pytanie, czy fakt, że zasiadał on w panelu, który wydał orzeczenie z 15 grudnia 2005 r., może wiązać się z uzasadnionymi wątpliwościami co do jego bezstronności w kontekście orzeczenia z 31 lipca 2009 r. (...)

164. (...) Mimo że podstawą wszczęcia obu spraw był ten sam stan faktyczny, zagadnienia prawne rozstrzygane przez oba panele arbitrażowe były wyraźnie różne. Pierwszy spór dotyczył bowiem odpowiedzialności umownej skarżącego, natomiast drugi wyłącznie kwoty odszkodowania należnego stronie poszkodowanej.

165. W związku z powyższym Trybunał stwierdza, że nie doszło do naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji w związku z rzekomym brakiem bezstronności arbitra D.-R. M.

Czy arbiter L. F. był niezależny i bezstronny?

166. Według Pierwszego skarżącego arbiter L. F. był partnerem w kancelarii reprezentującej interesy właściciela Chelsea i z tego powodu nie może być uznany za niezależnego i bezstronnego wobec klubu.

167. (...) Pierwszy skarżący nie przedstawił ani przed szwajcarskim TF, ani przed Trybunałem żadnych dowodów na poparcie swych zarzutów.

168. Trybunał stwierdza więc (...) brak naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji w związku z rzekomym brakiem bezstronności arbitra L. F.

II. Zarzut naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji w związku z brakiem jawności rozprawy

169. Druga skarżąca zarzucała, że ani przed Komisją Dyscyplinarną ISU, ani przed CAS i szwajcarskim TF nie przeprowadzono w jej sprawie jawnej rozprawy, mimo że wносиła ona o to na każdym etapie. (...)

(b) Ocena Trybunału

(i) Zasady ogólne

175. Trybunał podkreśla, że jawność postępowania stanowi jedną z podstawowych zasad wynikających z art. 6 ust. 1 Konwencji. Chroni ona strony przed wymierzaniem sprawiedliwości w sposób tajny, pozbawiony możliwości kontroli ze strony opinii publicznej i stanowi w związku z tym jeden ze sposobów podtrzymywania społecznego zaufania do sądów. Jawność wymiaru sprawiedliwości przyczynia się także do realizacji celu art. 6 ust. 1 Konwencji, jakim jest zapewnienie sprawiedliwego procesu, będącego jednym z fundamentów każdego społeczeństwa demokratycznego [zob. *Diennet przeciwko Francji*, § 33; *B. i P. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, § 36 (...)]. (...)

JAN WAGNER

(ii) *Zastosowanie w niniejszej sprawie*

178. Trybunał zauważa, że w wyroku z 10 lutego 2010 r. szwajcarski TF stwierdził jedynie, że Druga skarżąca nie była uprawniona do powoływania się na prawo do jawnej rozprawy przed CAS na podstawie art. 6 ust. 1 Konwencji, ponieważ zasada ta nie ma zastosowania do dobrowolnego arbitrażu. Niemniej jednak szwajcarski TF podkreślił, że ze względu na znaczenie CAS dla świata sportu przeprowadzenie takiej rozprawy byłoby „pożądane”. (...)

181. (...) Po pierwsze, co zostało już ustalone przez Trybunał, w niniejszej sprawie odwołanie się do arbitrażu było przymusowe. Po drugie, nie ulega wątpliwości, że Druga skarżąca wyraźnie domagała się przeprowadzenia jawnej rozprawy, czego jej odmówiono pomimo braku wystąpienia którejkolwiek z wyjątków wymienionych w art. 6 ust. 1 Konwencji.

182. Trybunał jest zdania, że zagadnienia rozstrzygane podczas kwestionowanego postępowania, które odnosiły się do zasadności ukarania zawodniczki za stosowanie dopingu (...), pociągały za sobą konieczność przeprowadzenia jawnej rozprawy. Rozpatrywane okoliczności i nałożona na Drugą skarżącą sankcja nosły bowiem za sobą określone piętno i mogły z dużym prawdopodobieństwem wpłynąć na jej wizerunek i sportową reputację (zob., *mutatis mutandis, Grande Stevens przeciwko Włochom*, § 122). (...)

183. Mając na uwadze powyższe, Trybunał stwierdza naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji w związku z brakiem jawności postępowania przed CAS. (...)

IV. Zadośćuczynienie na podstawie art. 41 Konwencji

(...)

193. W ramach zadośćuczynienia Druga skarżąca domagała się 3 584 126,09 euro z odsetkami z tytułu poniesionej szkody majątkowej oraz 400 000 euro z tytułu szkody niemajątkowej. (...)

194. Trybunał nie dostrzega związku przyczynowego pomiędzy stwierdzonym naruszeniem a domniemywaną przez Drugą skarżącą szkodą pieniężną. (...)

195. W odniesieniu do roszczenia z tytułu szkody niemajątkowej, orzekając zgodnie z zasadami słuszności, Trybunał przyznaje Drugiej skarżącej 8000 euro z tytułu stwierdzonego naruszenia. (...)

Abstract

Judgment of the European Court of Human Rights of 2 October 2018, in case of *Mutu and Pechstein v. Switzerland* – Translation and Edition

The translated judgment of the European Court of Human Rights (ECtHR) was issued in a case in which the applicants alleged a violation of Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms due to the lack of independence and impartiality of the Court of Arbitration for Sport (CAS). CAS is the most important body resolving disputes in the world of sports. It proves the ECtHR's favourable attitude towards the institution of arbitration. The Strasbourg Court recognized CAS as an independent and impartial court established by law within the meaning of Article 6 section 1 of the Convention and emphasized the benefits for the parties and the entire justice system resulting from the existence of the arbitration dispute resolution procedure. It had a huge impact on the way in which fundamental issues of sports law were adjudicated, such as sanctions for athletes using doping or the admissibility of imposing sanctions on athletes for the actions of state authorities. The attitude of the ECtHR contrasts with the case law of the Court of Justice of the European Union, which established a number of conditions that must be satisfied by the judicial authority. They are difficult to be satisfied by most of arbitration bodies, which significantly hinders the development of arbitration in the European Union.

JAN WAGNER <https://orcid.org/0009-0008-6528-3650>

Student III roku prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.